

Typology of Personalities in *Utopia* (Khalid al-Tawfiq) and *Peasant's Daughter* (Mahmoud Etemadzadeh) Based on Enneagram Model

Kolsom Bagheri ¹ | Naser Zare ²

1. Ph.D. Student in Arabic Language and Literature, Department of Arabic language and literature, Faculty of Literature and Humanities, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: kbagheri69@gmail.com
2. Corresponding Author, Associate Professor in Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: nzare@pgu.ac.ir

---

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 15 April 2022
Received in revised form:
03 August 2022
Accepted: 20 August
2022

Keywords:
Utopia,
Peasant's Daughter,
Enneagram,
Typology,
Personality.

ABSTRACT

One of the new approaches in the study of characters is the Enneagram pattern which was initially proposed by the Greek-Armenian "Ivanovich Gurdjieff" (1877-1949). As declared by Gurdjieff, the characters are subdivided into nine types (i.e., reformer, helper, success seeker, individualist, thoughtful, loyal, fun-love, leader, and pacifist), and each of these characters carry their specified features, and their own social, intellectual and emotional dimensions. Furthermore, any personality comprises three different aspects: fair, moderate, and unfair. Egyptian writer Ahmad Khalid al-Tawfiq and Iranian writer Mahmoud Etemadzadeh had artistically portrayed all the turbulent situations in their societies and their impacts on the characters in two novels, *Utopia* and *peasant's daughter*. Accordingly, this study adjusts the characters of these two works, based on Enneagram theory. As the result have indicated, in *Utopia* novel, the seventh type (fun-love) and in the *peasant's daughter* novel, the second (i.e., helpers) and eighth (i.e., leader) types have the highest frequency. However, most of the characters of both novels are grouped as focused and possess an unfair character. The social turmoil, the imbalance and social support, injustices and lack of law and violation of human rights are among the causes that impact the character's mental health and lead to the psychological turmoil, personality disorders and abnormal behavior.

Cite this article: Bagheri, K. Zare, N (2024). Typology of Personalities in *Utopia* (Khalid al-Tawfiq) and *Peasant's Daughter* (Mahmoud Etemadzadeh) Based on Enneagram Model. *Research in Comparative Literature*, 14 (1), 19-41.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/JCCL.2022.7687.2376

Extended Abstract

Introduction:

The notion of "character" is one of the pivotal elements in the framework of any story, and the structure of the story is built upon this element. Precisely, the presence of a character in any literary work is essential considering the fact that a story cannot take shape without the presence of a character. There are numerous theories and patterns regarding the understanding of personalities and various character types, each of which describes and categorizes characters based on different patterns. One of these theories is the Enneagram. The Enneagram is a ninefold pattern of personalities aimed at familiarizing individuals with the dimensions of human character, as well as promoting further growth and self-awareness. This theory was initially introduced by George Ivanovich Gurdjieff, a Russian mystic.

Method:

This research employs a descriptive-analytical methodology and the process of data collection is conducted in a library style, and its theoretical framework has also been based on the American school of comparative literature.

Results and Discussion:

Gurdjieff has based his teachings on the coordination of the three centers of human consciousness (the thinking center, the emotional center, and the moving center). He believed that these three centers must function in harmony for what is learned to have real value. According to Gurdjieff's viewpoint, the Enneagram model is a nine-pointed, nine-sided figure, where each personality type falls within a group. Furthermore, each personality owns its social, intellectual, and emotional dimensions. The personality types which are presented in these two novels include types Two, Three, Six, Seven, Eight, and Nine. The characteristics and levels of mental health of the main personalities (Safiye, Morad, Alaa, Serjani, Jaber, and Soghra; Haj Ahmad, Ahmad Gol, Mahdi, Balqis) have been examined, and the secondary personalities (Nargis, Khadija, Abbas-e-Mar, Moshti Aghdokht, Ibrahim, Rostam Ali, Germaine, Lorraine, Rasam, Saleh, Ezzat, Mohtaram, Sarwar, Rabaabeh, Alijan) have been assessed. In the novel *Utopia*, types one, four, five, and six are not pointed out, while in the novel *Peasant Daughter*, types one, four, five, and nine are absent.

Conclusion:

As implied by Enneagram personality model, most of these characters are at an average and unsound level of personality. The authors have depicted a social condition in these two works in which the majority of their personalities, whether rich or poor, have lost their equilibrium of personality. In *Utopia*, social turmoil, the greed and avarice of individuals in accumulating wealth and losing a sense of community, as well as the abundance of blessings and their improper use, have led the characters towards negative qualities of an unhealthy hedonistic type, such as depression, isolation, aggression, excessive indulgence in sexual pleasures, drug addiction, callousness, and dragging them towards behaviors that include a lack of empathy and

compassion. In a way, youths see their escape from the perspective of facing dangers and killing poor individuals. In the novel *Peasant's Daughter*, the confrontation between the landlords and the peasants, the economic crises caused by war and the emergence of new movements on the lower classes of society, and the economic situation of the people have greatly affected them and led individuals to lean towards average and unhealthy levels in the face of unresolved problems. What has led to commonality between the two novels, in addition to employing more unhealthy personalities against healthy personalities, is a societal condition that both authors have described. In both communities, a mental security that individuals' psychological well-being is dependent on has been disturbed, and a form of anxiety in personalities has been created, bringing them closer to average and unhealthy levels of personality.

Keywords: *Utopia, Peasant's Daughter*, Enneagram, Typology, Personality.

تیپ‌شناسی شخصیت‌های دو رمان یوتوپیا (خالد التوفیق) و دختر رعیت (محمود اعتمادزاده) براساس الگوی انیاگرام

کلثوم باقری^۱ | ناصر زارع^۲

۱. دانشجوی دکتری رشته زبان و ادبیات عربی، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.
رایانامه: kbagheri69@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. رایانامه:
nzare@pgu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

یکی از رویکردهای جدید در شخصیت‌شناسی، الگوی انیاگرام است که اولین بار توسط یک ارمنستانی یونانی تبار به نام ایوانویچ گورجیف (۱۸۷۷-۱۹۴۹م) مطرح شد. به نظر گورجیف، شخصیت‌ها به نه تیپ (اصلاح طلب، یاری‌رسان، موفقیّت طلب، فردگرا، فکور، وفادار، خوشگذران، رهبر و صلح‌جو) تقسیم می‌شوند که هر یک دارای ابعاد اجتماعی، فکری و احساسی خاص خود است. علاوه بر این، هر شخصیتی مرکب از سه جنبه سالم، متوسط و ناسالم است. احمد خالد التوفیق نویسنده مصری و محمود اعتمادزاده نویسنده ایرانی در دو رمان یوتوپیا (آرمان‌شهر) و دختر رعیت، با هنرمندی تمام، اوضاع آشفته جوامع خود و تاثیر آن بر شخصیت‌ها را به تصویر کشیده‌اند. براین اساس، پژوهش حاضر به تطبیق شخصیت‌های این دو اثر، براساس نظریه انیاگرام پرداخته است. طبق نتایج پژوهش، در رمان یوتوپیا، تیپ هفت (خوشگذران) و در رمان دختر رعیت، تیپ دو (یاری‌رسان) و تیپ هشت (رهبر) بیشترین بسامد را دارند؛ اما اغلب شخصیت‌های دو رمان در لایه‌های متوسط و ناسالم شخصیتی قرار دارند. آشفته‌گی اوضاع جامعه و عدم تعادل و حمایت اجتماعی، بی‌عدالتی‌ها و فقدان قانون و پایداری شدن حقوق انسانی از جمله عللی است که بر سلامت روان افراد تأثیر گذاشته و موجب آشفته‌گی روانی و اختلال در شخصیت افراد و بروز ناهنجاری در رفتار آنان گردیده است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۵/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۹

واژه‌های کلیدی:

یوتوپیا،
دختر رعیت،
انیاگرام،
تیپ‌شناسی،
شخصیت.

استناد: باقری، کلثوم؛ زارع، ناصر (۱۴۰۳). تیپ‌شناسی شخصیت‌های دو رمان یوتوپیا (خالد التوفیق) و دختر رعیت (محمود اعتمادزاده) براساس الگوی انیاگرام. *کاووش نامه ادبیات تطبیقی*، ۱۴ (۱)، ۱۹-۴۱.

© نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه رازی

۱. پیشگفتار

۱-۱. تعریف موضوع

شخصیت، یکی از عناصر مهم در چارچوب هر داستان است و ساختار داستان بر پایه عنصر شخصیت بنا می‌شود. به عبارت دیگر؛ وجود شخصیت در هر اثر ادبی، امری ضروری است؛ چرا که داستان بدون حضور شخصیت شکل نمی‌گیرد. لذا، شناخت این عنصر مهم و توجه به تفاوت شخصیت‌ها در یک اثر، موجب درک بهتر و شناخت بیشتر از نویسنده و اثر وی می‌گردد.

نظریه‌ها و الگوهای بسیاری در زمینه شناخت شخصیت‌ها و تیپ‌های مختلف شخصیتی وجود دارد که هر یک شخصیت را براساس الگوهای متفاوتی توصیف و تقسیم‌بندی نموده‌اند. از جمله این نظریات، انیاگرام^۱ است. انیاگرام الگویی نه‌گانه از شخصیت‌ها است که هدف آن آشنایی با ابعاد شخصیت انسان و رشد و خودآگاهی بیشتری نسبت به خود است. «این تئوری ابتدا توسط گئورگ ایوانویچ گورجیف^۲ (۱۸۷۷-۱۹۴۹م) عارف روسی مطرح شد» (دارابی، ۱۳۹۷: ۲۰۶) و بعدها به وسیله روان‌شناسان وارد حوزه روان‌شناسی شد. براساس انیاگرام، انسان‌ها در نه تیپ شخصیتی دسته‌بندی می‌شوند. هر کدام از این تیپ‌ها دارای جهان‌بینی و نگرش منحصر به فردی نسبت به جهان و زندگی است که احساسات، نحوه تفکر و رفتار آن‌ها را شکل می‌دهد.

۱-۲. ضرورت، اهمیت و هدف

با توجه به اهمیت شناخت شخصیت‌ها، در این پژوهش برآنیم که رمان *یوتوپیا* از خالد التوفیق نویسنده مصری و رمان *دختر رعیت* از محمود اعتمادزاده، نویسنده ایرانی، را براساس نظریه شخصیت‌شناسی انیاگرام مورد بررسی قرار دهیم. تا ضمن بررسی وجوه اشتراک و افتراق آن‌ها، میزان سلامت شخصیت‌های این دو رمان را نشان دهیم. دلیل انتخاب این دو رمان بدان جهت است که هر دو نویسنده با بیان وقایعی از گذشته و یا آینده جامعه خود، مسئله نابرابری اجتماعی و شکاف طبقاتی و سلطه اغنیاء بر فقراء را به تصویر کشیده‌اند. به عبارت دیگر؛ خالد التوفیق و اعتمادزاده سلامت روان شخصیت‌ها را متأثر از شرایط جامعه خود می‌دانند؛ جامعه‌ای که در آن‌ها ظلم و ستم در شکل‌ها و مکان‌های مختلف خود را نشان می‌دهد. براین اساس، شناخت شخصیت‌های دو اثر، درک بهتری از دو نویسنده و افکار آنها و تأثیری که اوضاع جامعه بر آثارشان داشته است، به دست می‌دهد.

1. Enneagram

2. Georg Ivanovich Gurdjieff

۳-۱. پرسش‌های پژوهش

- براساس طبقه‌بندی انیاگرام، خالد التوفیق و اعتمادزاده بیشتر چه تیپ‌های شخصیتی‌ای را در رمان‌های مذکور به کار گرفته‌اند؟

- چه عواملی موجب اختلال و ضعف در سلامت روان شخصیت‌های اصلی و فرعی این دو رمان شده است؟

۴-۱. پیشینه پژوهش

در زمینه تحلیل شخصیت‌های داستانی براساس نظریه انیاگرام پژوهش‌هایی صورت گرفته است؛ از جمله، مقاله پورالخاص و سلجوقی با عنوان «بررسی شخصیت‌های رمان میرامار براساس مکتب انیاگرام»، (۱۳۹۴) نویسندگان در این مقاله ضمن ارائه نظریه انیاگرام و بیان نقاط قوت و ضعف هر یک از تیپ‌های شخصیتی، شخصیت‌های اصلی رمان موردنظر را مورد تحلیل قرار داده و به این امر دست‌یافته‌اند که اقتضای ادبیات داستانی است که برخی نقاط مثبت و منفی شخصیت‌ها نادیده گرفته می‌شود. همچنین بیتا رضائی و دیگران، در مقاله «تحلیل روان‌شناختی تیپ شخصیتی پادشاه در داستان پادشاه و کنیزک مثنوی بر مبنای الگوی انیاگرام» (۱۳۹۵: ۷۱) شخصیت پادشاه را براساس تیپ هشتم الگوی نه گانه انیاگرام که همان تیپ حاکم و رئیس و کنترل‌گر است، مورد بررسی قرار داده و در این تطبیق، از شیوه شخصیت‌پردازی مستقیم و غیرمستقیم شخصیت پادشاه و گفتگو استفاده نموده‌اند. مقاله دیگر در این زمینه «تیپ‌شناسی شخصیت عروء بن ورد در خلال اشعارش براساس نظریه انیاگرام» (۱۳۹۷: ۳۳) است. در این مقاله، افخمی عقدا و جعفری ندوشن، ویژگی‌های رفتاری عروء بن ورد و عوامل مؤثر بر تشکیل شخصیت وی را مورد بررسی قرار داده‌اند. خمرزایی و دیگران نیز در پژوهشی با عنوان «بررسی سطوح سه‌گانه سلامت روانی در شخصیت‌های رمان ساق بامبو براساس تئوری انیاگرام» (۱۳۹۹: ۱۰) پس از تیپ‌شناسی شخصیت‌های رمان براساس ترازهای موجود در سطوح سه‌گانه سلامت، میزان سلامت شخصیت‌ها را به تصویر کشیده‌اند. از نتایج این مقاله، می‌توان به این امر اشاره نمود که اکثر شخصیت‌های این رمان، از نظر سلامت روانی در حد وسط سلامت قرار دارند و اکثریت آن‌ها تعادل روحی و روانی خود را در شرایط سخت حفظ نموده‌اند. همچنین می‌توان به مقاله تطبیقی «تطبیق تیپ‌شناسی شخصیت‌های داستانی هدایت و داستایفسکی با تأکید بر طبقه‌بندی انیاگرام» (۱۴۰۰: ۵۷) از محمدپور طالعی و دیگران اشاره نمود که در آن، پس از ارائه تعریفی کوتاه از داستان و شخصیت و توصیف تیپ‌های شخصیتی انیاگرام، راوی داستان بوف کور، سه قطره خون،

داشت آکل، علویه خانم و حاجی آقا با شخصیت‌های رمان *قمارباز* داستایفسکی مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین هلن پالمر در اثر خود «انیاگرام» (۱۴۰۰) به خصوصیات فردی و اجتماعی تیپ‌های نه‌گانه پرداخته و روابط آن‌ها را در ابعاد مختلف کار و زندگی با یکدیگر مقایسه نموده است.

براساس جست‌وجوهای انجام شده، تاکنون هیچ نوع پژوهشی در مورد تحلیل شخصیت‌ها در رمان *یوتوپیا* و دختر رعیت صورت نگرفته است و می‌توان موضوع این مقاله را از نخستین پژوهش‌های تطبیقی در زمینه شخصیت‌شناسی بر مبنای الگوی انیاگرام در رمان‌های عربی و فارسی به‌شمار آورد.

۱-۵-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

روش انجام این پژوهش، توصیفی - تحلیلی و گردآوری داده‌ها به شیوه کتابخانه‌ای بوده و چارچوب نظری آن نیز، براساس مکتب امریکایی ادبیات تطبیقی صورت گرفته است.

۱-۵-۱-۱. خلاصه رمان *یوتوپیا*

خالد التوفیق در این رمان، به توصیف آینده جامعه مصر می‌پردازد؛ جامعه‌ای که در آینده به دو بخش شمالی (غنی) و قسمت جنوبی (فقیر) تقسیم می‌شود. رمان پیرامون جوانی به نام علاء است که لباس فقراء را به تن کرده و همراه دوستش جرمینال برای شکار انسانی از جنوب و برداشتن بخشی از بدن او به عنوان یادگاری وارد بخش جنوبی می‌شود. شخصیت دیگر داستان، جابر است که خود از اهالی جنوب است و با اینکه راز آمدن علاء و دوستش را متوجه می‌شود، اما از آن‌ها حمایت می‌کند و در مواقع بسیاری به آن‌ها کمک می‌کند و از خطر نجاتشان می‌دهد و آن‌ها را با خود به خانه می‌برد (ر.ک: البستانی، ۲۰۲۱: ۷). مدتی بعد، پس از انتشار خبر وجود دو یوتویایی در شهر، جابر احساس خطر می‌کند و تلاش می‌کند آن دو را به یوتوپیا بازگرداند. قبل از شروع سفر، در زمان غیبت جابر، علاء به خواهرش صفیه، تجاوز کرده و او را تهدید می‌کند که در صورت فاش شدن این امر، برادرش را به قتل می‌رساند؛ لذا صفیه سکوت اختیار می‌کند. پس از آن جابر آن دو را به سمت یوتوپیا می‌برد. در نزدیکی یوتوپیا، علاء، جابر را به قتل می‌رساند و دست او را قطع می‌کند و با خود به عنوان یادگاری می‌برد. هنگامی که مردم بخش جنوبی از موضوع قتل جابر و ظلمی که به صفیه شده، مطلع می‌شوند، برای انتقام‌گیری به یوتوپیا حمله می‌کنند و علاء اسلحه یک سربازی مارینزی را می‌گیرد و سرجانی و صفیه و تعداد زیادی از مردم جنوبی را می‌کشد.

۱-۵-۲. خلاصه رمان *دختر رعیت*

میرعابدینی، دختر رعیت را از نخستین آثار در راه مقابله با سنت‌های پوسیدهٔ رمان‌نویسی اولیه معرفی می‌کند و آن را کوششی در جهت آفرینش رمان واقعی می‌داند (ر.ک: میرعابدینی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۷۵). اعتمادزاده در این رمان، زندگی دختری رعیت‌زاده به نام «صغری» را به تصویر می‌کشد که به اجبار کلفتِ خانهٔ ارباب (حاج احمد) شده است. احمدگل، پدر صغری، که هم همسرش را از دست داده و هم دخترش خدیجه کلفت شده، سعی دارد صغری را نزد خود نگه دارد؛ اما ارباب، احمدگل را مجبور می‌کند که صغری را به خانه‌اش بفرستد. پس از آن، احمدگل نیز به حزب جنگل می‌پیوندد و هنگام حمله روس‌ها به ایران و گسترش قحطی در شهر، با درایت خود انبار حاج احمد را از مواد غذایی احتکار شده، خالی می‌کند و موجب فرار حاج احمد به تهران می‌شود. خدیجه بواسطهٔ این کار پدرش، مجازات می‌شود و او را از خانه بیرون می‌اندازند، اما صغری وضعیت تلخ‌تری را تجربه می‌کند. رفته رفته با غلبهٔ روس‌ها احمدگل دستگیر شده و به اعدام محکوم می‌شود. صغری برای رهایی پدرش از دست قزاق‌ها به خواهش‌های شهوانی پسر ارباب تن می‌دهد. پس از مدتی صغری که آبستن است، نوزاد خود را به دنیا می‌آورد؛ اما بلیس کودک را می‌کشد و صغری را وادار به ترک خانه می‌کند. پس از آن صغری تصمیم می‌گیرد به نزد خواهرش خدیجه که ازدواج کرده و زندگی ساده‌ای دارد برود و فصل نوینی از زندگی‌اش را آغاز کند.

۳-۵-۱. الگوی انیاگرام

تیپ‌شناسی از دیرباز مورد توجه بوده است. قدیمی‌ترین مدل تیپ‌شناسی، مدلی است که توسط ستاره شناسان مشرق زمین ابداع شده است. آن‌ها شخصیت را براساس چهار عامل مثلثی یا سه وجهی دسته بندی کرده‌اند: آب، هوا، خاک و آتش. (شارپ، ۱۳۹۶: ۷) طیب یونانی ابوقراط نیز تیپ‌های شخصیتی را براساس چهار مزاج دم، سوداء، صفراء و بلغم گروه‌بندی کرده است (منتھی مطشر، ۲۰۱۱: ۳۱). در این راستا، نظریه‌پردازان دیگری چون «یونگ»^۱، تیپ‌های شخصیتی را به درون‌گرا و برون‌گرا تقسیم نموده و «کارن هورنای»^۲ آن‌ها را مهرطلب و برتری‌طلب و انزوطلب معرفی کرده است. (کاراندیش، ۱۳۹۴: ۲) یکی از جدیدترین نظریه‌ها در این زمینه، انیاگرام است که رویکردی مدرن در زمینه شخصیت‌شناسی به شمار می‌رود (ر.ک: سیاسی، ۱۳۷۱: ۳۳۶؛ پارسا و مرادی، ۱۳۹۲: ۶). «محور مرکزی این نظریه، ماهیت آدمی است که شخصیت لایهٔ روبنایی آن محسوب می‌شود.»

1. Jung

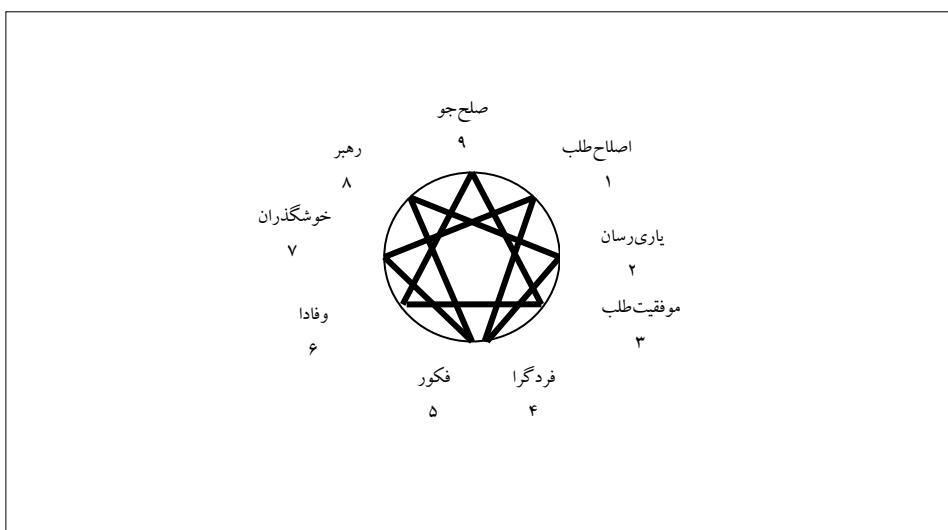
2. Karen Horney

(مولائی و تاشک، ۱۳۹۵: ۷۷) در واقع، انیاگرام واژه‌های یونانی است مرکب از دو جزء انیا^۱ به معنای عدد نه و گراموس^۲ به معنای شکل یا وجه (ر.ک: ریسو، ۱۳۹۶: ۱۵؛ ابوالسل، ۲۰۱۴: ۶۲۵). الگوی انیاگرام در معرفی شخصیت‌ها، یک تقسیم‌بندی نه‌گانه ارائه می‌دهد. براساس این نظریه، تیپ‌های نه‌گانه شخصیت، عبارت است از اصلاح‌طلب، یاری‌رسان، موفقیت‌طلب، فردگرا، فکور، وفادار، خوشگذران، رهبر و صلح‌جو (ریسو، ۱۳۹۶: ۱۳؛ یعقوب‌خضیر، ۲۰۱۶: ۳۶). اولین بار گورجیف (۱۸۷۷-۱۹۴۹م) که یک شیخ و آموزگار روحانی بود در مکتب خود برای تشخیص تیپ شخصیتی شاگردان خود و تعیین نوع رهنمود آنان از انیاگرام استفاده کرد (پورالخاص و سلجوقی، ۱۳۹۴: ۴۹۶). اما اطلاعات کنونی در مورد انیاگرام به فردی به نام اسکار ایچازو^۳ (۱۹۳۱م) و کلادیو نارانجو^۴ (۱۹۷۰) برمی‌گردد. ایچازو بیان می‌کند که انیاگرام یک دانش سری است و از شاگردان خود تعهد می‌گیرد که آن را انتشار ندهند.

گورجیف، آموزش‌های خود را بر پایه هماهنگی مراکز سه‌گانه شعور انسانی (مرکز تفکر، مرکز احساس و مرکز حرکت) قرار داده است. وی معتقد است که این سه مرکز باید به‌طور هماهنگ فعالیت داشته باشند تا آنچه آموخته می‌شود، ارزش واقعی داشته باشد (ر.ک: دقیقان، ۱۳۹۲: ۳۷). طبق نظر گورجیف، مدل انیاگرام، دایره‌ای با نه نقطه و نه ضلع است و هر تیپ شخصیتی در یک گروه قرار می‌گیرد و هر شخصیت دارای ابعاد اجتماعی، فکری و احساسی خاص خود است.

-
1. ennea
  2. Grammos
  3. Oscar Ichazo
  4. Claudio Naranjo

شکل ۱. مدل آنیاگرام تیپ‌های شخصیتی (ریسو، ۱۳۹۶: ۵۵)

هر یک از تیپ‌های شخصیتی دارای خصوصیات منحصر به فرد و نقاط قوت و ضعف مختص خود است و از این حیث، هیچ نوع برتری بر یکدیگر ندارند (ر.ک: پالمر، ۱۳۹۸: ۲۵). به نظر گورجیف، هر شخصیتی مرکب از سه جنبه است که هر یک در شرایط خاصی در زندگی بروز می‌کند. جنبه سالم، جنبه متوسط و جنبه ناسالم (ر.ک: سررشته‌داری، ۱۳۹۵: ۳۳). مشخصات هر یک از تیپ‌ها به شرح زیر است:

تیپ یک (اصلاح طلب): افرادی منطقی و پایبند به اصول هستند. در همه کارها منظم و عقلانی و حق به جانب عمل می‌کنند (ر.ک: ریسو، ۱۳۹۶: ۵۶). این افراد ایده‌آل هستند و هر چقدر هم پیشرفت کنند، باز راضی نمی‌شوند (ر.ک: محمدپور طالعی و دیگران، ۱۴۰۰: ۸۳).

تیپ دو (یاری‌رسان): دارندگان این تیپ، امدادرسان به دیگران هستند و از مهم‌ترین ویژگی‌های آن‌ها مهربانی، بخشندگی، صداقت، علاقه‌مندی به عشق، صمیمیت، خانواده و دوستی و مشارکت است (ر.ک: ریسو، ۱۳۹۶: ۵۶).

تیپ سه (موفقیت طلب): با اعتماد به نفس، متکی به خود، با روحیه و دارای هدف و برنامه‌ریزی برای رسیدن به آن، دارای مهارت در متقاعد کردن دیگران، کارآمد و دقیق بودن از ویژگی‌های این افراد است (ر.ک: ریسو و هادسون، ۱۳۹۸: ۱۱۸).

تیپ چهار (فردگرا): خصوصیات بارز این تیپ، هنرمند، احساساتی، درک شهودی بالا، خیال-پرداز، خلاق و نوآور، آراسته و مبادی آداب، مهربان و عاشق پیشه است (ر.ک: لپید بوقدا، ۱۳۹۲: ۳۱-۳۲).

تیپ پنج (فکور): افراد سالم این تیپ، عاشق مطالعه، کم حرف و گوشه‌گیر و محقق و متفکر هستند. در حضور جمع، ضعیف اما بسیار مطلع هستند. دوست ندارند برای کسی وقت و انرژی خود را صرف کنند اما خود و دانش خود را در خدمت بشریت می‌گذارند (ر.ک: ریسو و هادسون، ۱۳۹۸: ۱۵۲).

تیپ شش (وفادار): از ویژگی‌های افراد سالم این تیپ، بیزاری از جنگ و دعوا، تمایل به یک‌رنگی، تمایل به داشتن کاری مشخص، قابل اطمینان و وفادار و دوست‌یاب خوب، امنیت‌خواه، کارآمد در موقعیت‌های اجتماعی است (همان: ۱۶۴).

تیپ هفت (خوشگذران): برون‌گراترین تیپ انیاگرام است. فرد سالم این تیپ، در مقابل هر انگیزه‌ای واکنش نشان می‌دهد. از نظر او همه چیز فرح‌بخش و سرزنده و مشتاق و خودجوش و شادمان است. این افراد شکم‌بارگی را دوست دارند و در خوردن و آشامیدن و لذات جنسی افراط می‌کنند (ر.ک: دانیلز و پرایس، ۱۳۹۳: ۷۰-۷۳).

تیپ هشت (رهبر): تیپ هشتی‌ها با شهامت، شجاع، اهل مشاجره و مجادله، تلاش در احقاق حقوق دیگران، رک‌گویی و رک‌خواهی، تمایل به مطلع شدن از عقاید دیگران، تمایل به کسب و کار مستقل، قدرت طلب، سلطه‌گر هستند (ریسو و هادسون، ۱۳۹۸: ۱۹۲).

تیپ نه (صلح‌جو): فرد سالم از نظر عاطفی حفظ‌کننده آرامش خود است. خوش بیان است و به خود و دیگران اعتماد دارد. به زندگی دید آسانی دارد، دارای حس همدردی بدون توقع است، تمایل شدیدی به حفظ صلح دارد. مشاور و میانجی خوبی است (همان: ۲۱۱).

۲. پردازش تحلیلی موضوع

در این بخش به بررسی شخصیت‌ها بر اساس نظریه انیاگرام و ذکر شاهد مثال از این دو رمان پرداخته-ایم. تیپ‌های شخصیتی که در این دو رمان وجود دارد شامل تیپ دو، تیپ سه، تیپ شش، تیپ هفت، تیپ هشت و تیپ نه است که ویژگی‌ها و سطوح سلامت شخصیت‌های اصلی (صفیه، مراد، علاء، سرجانی، جابر و صغری، حاج‌احمد، احمدگل، مهدی، بلقیس) و شخصیت‌های فرعی (نرگس،

خدیجه، عباسه‌مار، مشتی‌آدختر، ابراهیم، رستمعلی، جرینال، لارین، راسم، سالم، عزت، محترم، سرور، ربابه، علیجان) را بررسی نموده‌ایم. در رمان یوتوپیا، تیپ ۱ و ۴ و ۵ و ۶ وجود ندارد و در رمان دختر رعیت، تیپ ۱ و ۴ و ۵ و ۹ وجود ندارد.

۱-۲. تیپ دو (امدادگر): یکی از ویژگی‌های تیپ دوئی‌ها، مهرورزی و دگرخواهی است (ر.ک: افخمی‌عقدا و جعفری‌ندوشن، ۱۳۹۷: ۳۴) که می‌توان این ویژگی‌ها را در برخی شخصیت‌های رمان یوتوپیا و دختر رعیت مشاهده کرد. صفیه (خواهر جابر) و صغری از جمله شخصیت‌های اصلی یاری-رسان در این دو رمان هستند. دلسوزی و مهربانی، خصیصه بارز این دو شخصیت است.

«الغریبُ أَنهَا كَانَتْ مُتَأَثَّرَةً مِنْ أَجْلِي؛ رَطْبَةُ الْعَيْنَيْنِ وَ مَسْلَكُهَا أَقْرَبُ إِلَى حَنَانِ الْأُمَّهَاتِ.» (التوفیق، ۲۰۰۸: ۱۴۵)

(ترجمه: عجیب است او به خاطر من متأثر شد، چشمان خیسش و رفتار او به مهربانی مادرانه نزدیک است.)
علی‌رغم وجود فقر و محرومیت و بی‌عدالتی و بیماری در بخش جنوبی، صفیه، علاء و جرینال را دشمن نمی‌پندارد و در برابر آن‌ها واکنش تهاجمی از خود نشان نمی‌دهد. رفتارهای دوستانه و اجتماعی و احساس همدردی نسبت به آن‌ها و توجه به نیازهایشان و تلاش برای رفع آن‌ها، دلیلی بر این مدعا است.

«لكن صَفِيَّةُ قَالَتْ لَنَا: إِنَّ الْإِعْدَادَ هُنَا يَعْنِي الْمَزِيدُ مِنَ الْقِدَارَةِ، أَحْضَرَتْ بَعْضَ الشَّحْمِ الْأَسْوَدِ وَ رَاحَتِ بِلَمَسَاتِ أَسْتَاذِيَّةِ تَصْفِيْفُ الْقِدَارَةِ عَلَيَّ وَجُوهِنَا، أَعْطَيْنَا ثِيَابًا أَسْوَأَ مِمَّا كَانَ عَلَيْنَا.» (همان: ۱۶۱)

(ترجمه: اما صفیه به ما گفت: آماده کردن اینجا یعنی کثیفی بیشتر، مقداری روغن سیاه حاضر کرد و به شیوه‌ای استادانه شروع کرد به ریختن کثیفی بر روی صورت ما و لباس‌هایی بدتر از آنچه داشتیم به ما داد.)
همچنین در رمان دختر رعیت، مدد‌رسانی و یکدلی صغری، در بخش‌های مختلف رمان نشان از تیپ شخصیتی وی دارد. صغری، دختری مهربان و سرزنده و باهوش و چابک و فداکار است. ارتباط خوب او با عزت (دختر ارباب) نشان از مهر و محبت اوست:

«صغری هم در شب‌های زمستان، وقتی که باد، نارنج‌ها و پرتقال‌های رسیده را روی برف می‌ریخت، آن‌ها را جمع می‌کرد و یک دو تا را پنهان می‌کرد تا فردا به عزت بدهد.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۶۲)

اما محبت و نوع‌دوستی صغری محدود به خانواده و همسایگانش نیست؛ بلکه او به ارباب و فرزندان و همه کسانی که با آن‌ها برخورد می‌کند، بی‌دریغ مهربانی و عشق بدون شرطش را می‌بخشد:

«صغری به همه چیز و همه کس بی دریغ لبخند میزد. به ماهی‌های توی حوض، به پرتقال و نارنجی که که مانند گل آتش در میان برگ‌های تیره می‌درخشید، به گنجشک‌های روی سفال پشت‌بام، به نگاهی که با نگاه او مصادف میشد.» (همان: ۶۶)

ویژگی بارز دیگر این افراد، صادقانه خدمت کردن و تعهد در کار است. این صفت، در صفیه و صغری نمود دارد و هر دو شخصیت، برای انجام وظیفه‌ای که به آن‌ها محول می‌شود، خالصانه تلاش می‌کنند. در یوتوپیا، با آمدن علاء و دوستش به بخش جنوب، جابر، صفیه را ملزم می‌کند که صورت آن‌ها را آلوده کند تا شبیه دیگر مردم جنوب شوند. در حالی که علاء و دوستش، برای کشتن جنوبی‌ها آمده‌اند؛ اما صفیه، با دقت و مهربانی به انجام کاری که برادرش به او سپرده، می‌پردازد.

«كَانَتْ صَفِيَّةُ الْوَفِيَّةُ فَدَفَعَلَتْ كَمَا أَمَرَتْهَا، غَسَلَتْ وَجْهَ الْفَتَاةِ الْمُنْسَخِ وَقَدَمَيْهَا الْقَدْرَتَيْنِ اللَّتَيْنِ صَارَتَا تُشْبِهَانِ أَقْدَامَ نِسَائِنَا.» (التوفيق، ۲۰۰۸: ۱۴۵)

(ترجمه: صفیه وفادار بود، هر آنچه به او امر کردم را انجام داد، صورت آلوده‌ی آن دختر و پاهای کیفی او را که شبیه پاهای زنان ما شده بود، شست.)

زرنگی صغری در انجام امور، دلیلی است که نشان می‌دهد او حتی در خانه ارباب هم به وظیفه‌اش تعهد دارد و آن را بی‌کم و کاست انجام می‌دهد.

«نام او اغلب به گوش می‌رسید؛ زیرا صغری دختر زرنگی بود، از کار باز نمی‌ماند. به همین جهت همه می‌خواستند از او کار بگیرند.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۶۶)

ویژگی‌های ذکر شده، هر دو شخصیت را در سطح سالم تیپ دوم جای داده است. فقر و شرایط سخت زندگی بر این دو شخصیت و رفتارهایشان تأثیر نگذاشته و ذات انسانی آن‌ها را تغییر نداده است. در رمان یوتوپیا، شخصیت فرعی با تیپ شخصیتی دوم نمی‌بینیم. اما در دختر رعیت، نرجس، خدیجه، مشتی‌آدختر و عباسه‌مار دارای تیپ شخصیتی دوم هستند. نرجس، خدیجه و عباسه‌مار با داشتن ویژگی‌هایی چون مهربانی، دلسوزی، اجتماعی و نوع‌دوستی، قدردان و با احساس و اهل جبران خوبی بودن، اهل خدمت و دارای احساس عشق بی‌قید و شرط به خود و دیگران در تیپ دو قرار دارند و هر سه شخصیت در سطح سلامتی کامل هستند؛ چرا که، این صفات جز ذات آن‌هاست و تا آخر رمان، تغییری نمی‌یابند و به سطوح دیگر سلامتی متمایل نمی‌شوند. اما شخصیت دیگر در رمان دختر رعیت، مشتی‌آدختر است. که در سطح متوسط تیپ ۲ قرار دارد. «افراد متوسط این تیپ، به دیگران توجه اغواگرانه دارند و از آن‌ها تعریف می‌کنند و آن‌ها را نوازش می‌کنند. بیش از حد به دیگران نزدیک

می‌شوند و گاهی کارشان به مزاحمت و دخالت می‌کشد.» (ریسو و هادسون، ۱۳۹۸: ۷۸) مشتی آذختر، علاوه بر مهربانی و روابط اجتماعی، دارای ویژگی‌هایی چون نزدیکی بیش از حد به دیگران و فضولی و دخالت در کار آن‌ها، کنترل دیگران و دوری از وابسته شدن است که این ویژگی‌ها وی را در سطح متوسط قرار داده است.

۲-۲. تیپ سه (موفقیت‌طلب): موفقیت‌طلب‌ها، افرادی دقیق هستند که برای کسب موفقیت تلاش می‌کنند. در دو اثر مورد بررسی، دو شخصیت مراد و حاج‌احمد در این دسته قرار می‌گیرند. مراد -پدر علاء- و حاج‌احمد، رسیدن به موفقیت را در کسب مال و ثروت می‌دانند؛ بنابراین، برای رسیدن به آن هر مسیری را می‌پیمایند. یکی از ویژگی‌های این دو شخصیت، مادی‌گرایی و مشغول بودن است.

«مَرَادُ لَيْسَ هُنَا. إِنَّهُ فِي سُوسِيرَا يُرَاجِعُ أَرْقَامَ حِسَابَاتِهِ هَذَا نِشَاطٌ مَحْمُودٌ عَلَى كُلِّ حَالٍ لِأَنَّ هَذَا يَعْنِي سَيُضَاعَفَ مَا أَنْفَقَهُ عَلَى الْفُلُوجِسْتِينَ.» (التوفیق، ۲۰۰۸: ۲۹)

(ترجمه: مراد اینجا نیست. اون توی سوویس است و رقم‌های حساب‌هایش را می‌شمارد. در هر صورت، این فعالیتی پسندیده است، زیرا این یعنی هر چه فلوکستین به او داده‌ام، چند برابر می‌کند.)

شخصیت مراد سعی می‌کند با مسافرت‌های بسیار و کسب دارایی‌های مادی از آنچه آزارش می‌دهد بگریزد و به آرامش درونی برسد. همچنین شخصیت حاج‌آقا احمد در رمان دختر رعیت فردی حریص نسبت به جمع‌آوری مال توصیف شده است.

«این اوقات برای حاج‌آقا نهار از خانه می‌بردند، او تمام روز را در بازار بود و یک ساعت هم فراق نداشت.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۷۴)

فرد تیپ سه در وضعیت متوسط، در جستجوی مقام، خود را با دیگران مقایسه می‌کند. وقت خود را صرف ترقی اجتماعی و برنده بودن می‌کند. اهل عمل و کارآمد است؛ اما در عین حال، ارتباط خود را با احساساتش از دست می‌دهد. فرد ناسالم این تیپ، استثمارگر و فرصت‌طلب است. فریبکاری می‌کند تا اشتباهاتش معلوم نشود. دروغگوئی بیمارگونه و خصومت بی‌نهایت و حسادت پیدا می‌کند. انتقام‌جو می‌شود و در حالت حاد، ممکن است به قتل‌گرایش پیدا کند (ریسو و هادسون، ۱۳۹۸: ۱۱۷). در شرایطی که مردم مصر و ایران در فقر و بیماری و جنگ به سر می‌بردند، مراد به احتکار دارو و حاج‌احمد به احتکار برنج و مواد غذایی روی می‌آورند. اما این دو شخصیت در برابر سختی‌ها و ناملایماتی که برایشان به‌وجود می‌آید، ضعف و ناکارآمدی نشان داده و برای فرار از مشکلات، به دیگران پناه می‌برند.

«قَالَ لَهُ مُرَادُ فِي ثَوْتٍ وَّ قَدْ بَدَأَتْ شَفَّتُهُ السُّفْلَى تَرْتَجِفُ: يَجِبُ أَنْ تَحُومَنِي سَوْفَ أَدْفَعُ لَكَ مُكَافَأَةً خَاصَّةً.»

(التوفیق، ۲۰۰۸: ۱۹۰)

(ترجمه: مراد با نگرانی و در حالی که لب‌های پایینش شروع به لرزیدن کرد به او گفت: باید مرا حمایت کنی، پاداش خاصی به تو خواهم داد.)

با عقب‌نشینی قزاق‌ها و پیروزی جنگلی‌ها، ترس و وحشت حاج‌احمد را فرا گرفت و او را وادار به فرار کرد. در واقع، حاج‌احمد برای حفظ توهم برتری خود و ترس از ناکامی و تحقیر به رودبار و سپس به قزوین می‌گریزد.

«حاج‌آقا احمد هم از جمله فراریان بود. او با هزار رنج و تعب توانست خود را به رودبار برساند و آنجا پس از چهار ساعت خواب و استراحت، در یک گاری پر از جمعیت که به سوی قزوین می‌رفت به زحمت جایی بگیرد.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۱۲۹)

قیام مردم جنوب یوتوپیا در برابر بی‌عدالتی و ظلم اغنیاء و قیام ظلم‌ستیزانه نهضت جنگل برای کسب آزادی و استقلال را می‌توان جلوه‌هایی از تلاش برای بازیابی هویت ملی دانست. در این جوامع اربابان، قدرت را از آن خود می‌دانند و رفاه خود را بر دیگران ترجیح می‌دهند، حتی در مواقع سختی و مشکلات، برای حفظ جان و مال خود به دیگران متوسل می‌شوند.

همچنین از جمله شخصیت‌های فرعی که در این تیپ قرار می‌گیرد، حاج‌ابراهیم است. حاج‌ابراهیم همانند برادرش حاج‌احمد، دارای دغدغه مالی است و برای کسب ثروت با برادرش همراه می‌شود. ویژگی‌هایی چون مادی‌گرایی، حرص و طمع در جمع‌آوری مال، فرصت‌طلبی، معتقد به توانایی قدرت و ثروت و محترک بودن، وی را در سطح ناسالم این تیپ جای داده است.

«حاج‌ابراهیم گرچه هنوز هم از نجف فتوی نداشت، ولی علاقه برادری و امید سود بی‌خطر، مشکل داد و ستد با لشکر کفار را بر او آسان کرد. دو برادر به پشت گرمی هم، با نیروی تازه‌ای دست به کار شدند.» (همان: ۷۴)

۲-۳. تیپ شش (وفادار): در رمان یوتوپیا شخصیتی با تیپ شخصیتی ششم یافت نشد؛ به عبارتی مردم یوتوپیا چه بخش فقیر و چه بخش غنی برای خروج از وضعیتی که از آن راضی نیستند، متحد نبوده و راه انقلاب درونی و قیام علیه ظلم را در پیش نمی‌گیرند. اما در دختر رعیت، احمدگل پدر صغری نمونه بارزی از این تیپ است. وی با کار کردن بر روی زمین ارباب زندگیش را می‌گذراند و سالانه بخشی از محصولش را برای ارباب (حاج‌ابراهیم) می‌برد. احمدگل بعد از مرگ همسرش نرگس، از فرط عشق و

وفاداری به او و دخترانش، راه مبارزه را در پیش می‌گیرد. او به جای عشق، آرمان را می‌نشانند. زمانی که خدیجه را در خانه اربابی می‌گذارد، چندان خرسند نیست و می‌پندارد شاید به خیر و صلاح خودش و خانواده‌اش باشد. اما با جدایی از صغری که تنها یاورش در غیاب زن مرده‌اش و دختر بزرگش است، به مفهوم واقعی سلطه دست پیدا می‌کند. وی را می‌توان در تیپ شخصیتی شش یعنی وفادار سالم قرار داد. وی فردی صادق، مهربان و مؤدب، مسئول و قابل اعتماد و مستقل است؛ شخصیتی است که با وجود تمامی مشکلاتش، دست تنها بر روی زمین ارباب کار می‌کند و مسئولیتی را که به او محول شده به دقت انجام می‌دهد:

«او مرد است و هزار کار دارد. سر حاصل، ارباب از او برنج می‌خواهد. این که شوخی نیست. باید کاشت و سهمی ارباب را داد. نمی‌شود گفت که من یتیم‌داری می‌کردم و نتوانستم برسم. هزار تا از این حرف‌ها یک دانه برنج برای ارباب نمی‌شود.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۸)

احمد گل جای خالی عشق را با آرمان پر می‌کند؛ آرمانی که اگرچه نمی‌تواند عشق‌های از دست رفته او را بازگرداند، اما سلطه بر عشق‌های دیگر را ناممکن می‌سازد. به همین دلیل وقتی احمد گل جنگلی شده و به دیدار دخترش خدیجه می‌آید، از اینکه با بلقیس روبه‌رو شود، بیزار است:

«آخر خانم دستم خالی بود. دیگر دختر نداشتم که به کنیزی بیاورم! لحن کنایه‌آمیز احمد گل در خانم سخت تأثیر کرد. اگر روزگار غیر این بود، می‌دانست چه جوری تو دهنش بزند. دهاتی پابره‌نه! اگر این‌ها توی دهات از گرسنگی سقط می‌شدند بهتر بود؟ اما در این روزها احتیاط شرط بود، کس چه می‌دانست که از دست این بی‌سر و پاچه کارهایی بر می‌آید.» (همان: ۱۰۳-۱۰۴)

احمد گل دارای تیپ شخصیتی ششم یعنی وفادار و وفاجو است. «این افراد ایمانشان به مراجع قدرت را از دست داده‌اند و محافظه‌کارند. برای جان سالم به در بردن می‌جنگند نه برای موفقیت؛ چون فکر می‌کنند موفقیت آنان حسادت منابع قدرت را بر می‌انگیزد.» (آهنگر، ۱۳۸۵: ۸۰؛ دقیقیان، ۱۳۹۲: ۱۹۳).

خودباوری احمد گل در زمان حمله روس‌ها، شجاعتش را افزون می‌کند و به او جرأت می‌دهد که بی‌محابا نسبت به تخلیه انبار اقدام کند.

«کسی نمی‌توانست باور کند که رعیت حتی اگر سرباز جنگلی باشد، بتواند دست به چنین کاری بزند.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۱۰۴)

دیگر شخصیت رمان که در این تیپ قرار می‌گیرد، رستمعلی است. روستازاده ساده‌دلی که همچون احمدگل، ایجاد ثبات و امنیت در جهان اطرافش را آرمان خود قرار داده و برای آن قدم در راه مبارزه می‌گذارد. رستمعلی شخصیتی مسئول، مطمئن و قابل اتکاء و آینده‌نگر است که در سطح سالم قرار دارد. «اعتمادزاده با گنجاندن شخصیت‌هایی مانند احمدگل و رستمعلی نشان می‌دهد فقر موجب می‌شود رعیت درمانده سر به شورش بگذارند و به اندازه‌ای دلیر شوند که انبار خان را تاراج کنند.» (ایزد، ۱۳۹۵: ۱۲۰۹)

۴-۲. تیپ هفت (خوشگذران): از میان بیست و پنج شخصیت موجود در این دو رمان، هشت نفر در تیپ هفتم یعنی تیپ خوشباش و خوشگذران قرار دارند که پنج نفر از شخصیت‌های رمان یوتوپیا (علاء، جرمینال، لارین، راسم، سالم) و دو نفر از رمان دختر رعیت (مهدی و عزت)، در این تیپ قرار دارند. در هر دو اثر مورد بحث، شرایط زندگی به‌گونه‌ای است که شخصیت‌های تیپ هفتم را به سطوح متوسط و ناسالم سوق می‌دهد. اغلب افراد این تیپ، به دلیل بهره‌وری فراوان از مال و دارایی و رعایت نکردن اعتدال در مصرف آن، دچار نوعی افسردگی شده و علاقه خود را به فعالیت‌هایی که قبلاً از آن‌ها لذت می‌بردند، از دست می‌دهند. افسردگی، اضطراب، غرق شدن در لذت‌های نامشروع و داشتن تفکرات منفی و تعرض به دیگران و قتل از جمله صفات شخصیت‌های اصلی دو رمان به‌ویژه علاء و مهدی است.

«عَاشَرْتُ كُلَّ فِتَاةٍ رَأَيْتُ لِي وَ جَرَبْتُ كُلَّ أَنْوَاعِ الْمَخْدَرَاتِ حَتَّى الْفُلُوجِسْتِينَ الْجَدِيدِ الْوَارِدِ مِنَ الدَّانِمَرِكِ الَّذِي لَهُ رَائِحَةُ اللَّيْمُونِ.» (التوفيق، ۲۰۰۸: ۱۶)

(ترجمه: با هر دختری که خوشم می‌آمد، معاشرت کردم و همه انواع مواد مخدر را امتحان کردم، حتی فلوکستین جدیدی که از دانمارک وارد شده و بوی لیمو دارد.)

مهدی نیز مانند علاء، شخصیتی است که سریع به چیزی اعتیاد پیدا کرده و در آن زیاده‌روی می‌کند. گرایش به زنان و ارتباط با آن‌ها از جمله مواردی است که مهدی به جای مقابله با اضطراب و افسردگی خود، آن‌ها را اعمال می‌کند:

«مهدی در بیرون بهترین زن‌ها را در دسترس خود داشت ولی با این همه صغری هرگز از نظرش

دور نمانده بود.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۸۲)

مصرف جدیدترین انواع مواد مخدر و افراط در نوشیدن مشروبات و قمار و سیری ناپذیری از دیگر ویژگی‌هایی است که در شخصیت علاء و مهدی بروز یافته است:

«كُنْتُ قَدْبَدَأْتُ تَجَارِبِي بِالْمَارِيJUANA، لَا بِأَسَ بِهَا، جَرَّبْتُ عَقَارَ اِكْسْتَايزِي وَ جَرَّبْتُ LSD... جَرَّبْتُ عَقَاقِيرَ كَثِيرَةً جَدًّا نَبَتَاعَهَا مِنَ الْخُرَّاسِ الْأَمْرِيكِيِّينَ وَلَكِنْ مُشْكِلَةُ الْمُخْدِرَاتِ هِيَ أَنَّهَا تَفْقَدُ إِثْرَتَهَا مَادَامَتِ مَتَاحَةً.» (التوفیق، ۲۰۰۸: ۱۷)

(ترجمه: شروع کرده بودم به تجربه ماریجوانا، بد نیست، داروی اکستازی و LSD را هم امتحان کردم. داروهای بسیار زیادی را امتحان کردم. آن‌ها را از نگهبانان آمریکایی می‌خریدم اما مشکل مواد مخدر این است که تا زمانی که در دسترس است، تأثیر خود را از دست می‌دهد.)

شخصیت مهدی که قادر به تشخیص احتیاجات خود نیست، پس از مدتی دچار نوسانات اخلاقی ناخوشایندی شده و به انحرافات فراطبیعی چون مشروب و زنی باارزنگی گرفتار می‌شود:

«مهدی پنهان از پدر، زن و قمار و عرق را به راهنمایی آن‌ها شناخت.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۸۲)

به اعتقاد گورجیف، تیپ شخصیتی خوشباش، در حالت ناسالم دچار افسردگی و نومیدی عمیقی می‌شود. اغلب از خود و زندگی دست می‌شوید و گرفتار وسوسه خودکشی می‌شود (سررشته-داری، ۱۳۹۵: ۲۱۳). تفکر مرگ و خودکشی و ناامیدی را در رفتار علماء می‌توان مشاهده کرد:

«لِمَاذَا لَانْتَحِرُ؟ لَا أَعْرِفُ...» { الْمَشْكِلَةُ هِيَ أَنَّنَا لَا نَمُوتُ. لِأَعْنِي أَنَّنَا خَالِدُونَ لَكِنَّا صِرْنَا أَكْبَرَ مِنَ الْمَرَضِ وَالْحَوَادِثِ. } (التوفیق، ۲۰۰۸: ۳۱)

(ترجمه: مشکل اینجاست که ما نمی‌میریم. منظورم این نیست که ما جاودانه هستیم ولی ما بزرگتر از بیماری و حوادث شده‌ایم.)

همچنین وی نسبت به جابر و صفیه دچار بدبینی است و گمان می‌کند هر لحظه توسط آن‌ها کشته می‌شود.

«ماهي حُطَّتُهُ؟ الاحْتِمَالُ الْأَخْطَرُ إِنَّهُ يُرْتَبُ لَنَا مُقْلِبًا مَا، رَبَّمَا يُرِيدُ التَّخْلُصَ مِنَّا بَعِيدًا عَنِ أَرْضِهِ، جُثَّتَانِ فِي الصَّحْرَاءِ وَلَا يَعْرِفُ أَحَدٌ مَن فَعَلَهَا.» (همان، ۱۷۱)

(ترجمه: نقشه‌اش چیست؟ خطرناک‌ترین احتمال این است که برای ما خدعه‌ای ترتیب دهد، چه بسا می‌خواهد دور از سرزمینش از ما خلاص شود، دو جسد در صحرا که هیچ‌کس نمی‌داند چه کسی این کار را انجام داده است.)

مهدی این بدبینی را نسبت به رستمعلی دارد و گمان می‌کند وی با صغری در ارتباط است و این تفکرات منفی خود را به مادرش نیز القا می‌کند:

«هیچ‌کار نمی‌کند. از کنج مطبخ دل نمی‌کند. سپس با نگرانی خرمقدسانه می‌گفت: از نگاهش چیزی می‌بارد. هیچ فکر بدنامیش را کرده‌اید؟ - چرا؟ چه بدنامی؟ - خوب دیگر، تا نیمه شب دو نفری توی مطبخ هستند. کس چه می‌داند چه خاکی بر سرشان می‌ریزند.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۸۵)

دیگر صفتی که نشان از ناسالم بودن این دو شخصیت دارد، تعرض به دیگران و تهدید است. در دو رمان مشاهده می‌کنیم که علاء در نبود جابر، به صفیه تجاوز کرده و او را تهدید می‌کند که در صورت فاش کردن این مسئله، برادرش جابر را خواهد کشت. مهدی نیز با تهدید صغری و گاهی با وعده‌های شیرین، وی را مورد تعرض قرار می‌دهد. در نهایت هر دو شخصیت، اقدام به قتل یا مشارکت در آن می‌کنند. هنگامی که علاء همراه جرمینال برای تجربه صید به قسمت جنوبی می‌رود، با جابر مواجه می‌شود و در این مسیر جابر بسیار به آن‌ها کمک می‌کند؛ اما در پایان، علاء با سنگدلی، جابر را به قتل می‌رساند و دست او را با خود به عنوان یادگاری می‌برد.

«لَا بُدَّ أَنَّهُ لَمْ يَدْرِكْ أَنِّي التَّقَطْتُ ذَلِكَ الْحَجَرَ وَهَوَيْتُ عَلَى مُؤَخَّرَةِ رَأْسِهِ بِأَقْوَى مَا اسْتَطَعْتُ» (التوفيق، ۲۰۰۸: ۱۷۷)

(ترجمه: او نباید متوجه شود که من آن سنگ را برداشتم و با تمام نیرو به پشت سرش کوبیدم.)
مهدی نیز پس از تجاوز به صغری و پی بردن به بارداری وی کم‌کم از او فاصله می‌گیرد و عملی را که مرتکب شده عادی جلوه می‌دهد. بی‌توجهی، کناره‌گیری و سکوت مهدی نشان‌دهنده رضایت او از قتل فرزندش و آواره شدن صغری است.

«مهدی از مدتی پیش کمترین توجهی به صغری نداشت. از آن همه اصرار و شور و نیرنگ دیگر اثری در او دیده نمی‌شد. شب‌ها دیر به خانه می‌آمد. نه تنها پا به مطبخ نمی‌نهاد، بلکه حتی نمی‌خواست یک لحظه با صغری روبه‌رو شود.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۱۵۹)

جرمینال، لارین، راسم، سالم و عزت از دیگر شخصیت‌هایی هستند که در این تیپ قرار دارند. افراط در مصرف مشروبات الکلی، بی‌بندوباری، بی‌مسئولیتی، بی‌احساسی، افسردگی، زیاده‌طلبی، مدگرایی، جرمینال و لارین را در سطح ناسالم این تیپ قرار داده است. همچنین راسم با ویژگی‌هایی چون افراط در لذت‌های جنسی و مصرف مواد مخدر، زندگی کردن در زمان حال و بی‌توجهی به گذشته و افراد، بی‌مسئولیتی، آزادی‌خواهی و افسردگی و سالم با صفاتی مانند افسردگی و گوشه‌گیری، سرخوردگی و کسل بودن، نارضایتی و افراط در لذت‌جویی در سطح ناسالم قرار دارند. اما عزت شخصیتی خوشگذران، پرشور و هیجان، شادمان و خودجوش و سرزنده و از همه چیز راضی است که نشان می‌دهد وی در سطح سالم تیپ هفت است.

۲-۵. **تیپ هشت (رهبر):** یکی دیگر از تیپ‌هایی که در این دو رمان وجود دارد، تیپ رهبر و رئیس است. در این تیپ فردی که در سطح سلامتی متوسط قرار دارد، رئیسی است که حرفش قانون است. مغرور و خودمدار است و می‌خواهد نظرش را اعمال کند و دیگران را برابر با خود نمی‌بیند. فرد

ناسالم این تیپ، کاملاً بی‌رحم و سنگدل است. اگر به خطر بیفتد حاضر است همه چیز را ویران کند. جنایت‌کار و انتقام‌جو است و گرایش‌های ضداجتماعی دارد (ر.ک: ریسو و هادسون، ۱۳۹۸: ۱۹۲). سرجانی و بلقیس در این دسته قرار دارند. سرجانی و بلقیس، هر دو افرادی انتقام‌جو و بی‌رحم هستند و دیگران را مسبب به خطر افتادن دارایی و آبروی خود می‌دانند و انتقام خود را از آن‌ها می‌گیرند.

«السرجاني سَوْفَ يَأْخُذُ بِثَأْرِ ابْنَةِ أَخِيهِ... نَعَمَ السَّرْجَانِي لَا يَرْحَمُ مَنْ يَتَلَفُ بِضَاعَتِهِ» (التوفيق، ۲۰۰۸: ۱۳۴)

(ترجمه: سرجانی انتقام برادرزاده‌اش را خواهد گرفت. بله سرجانی به کسی که کالایش را تلف کند رحم نمی‌کند.)

در دختر رعیت، در ماجرای ارتباط مهدی با صغری، بی‌رحمی و سنگدلی بلقیس نمایان است. وی، مهدی را مقصر نمی‌داند، بلکه کار او را توجیه می‌کند و صغری را مایهٔ ننگ برای خانواده‌اش می‌داند. لذا برای انتقام از صغری که آبروی خانواده‌اش را به خطر انداخته، موجبات قتل فرزند وی را فراهم می‌کند.

«دختر پتیاره، زندگی خانواده را پریشان کرده بود. وجودش ننگی شده بود که می‌بایست به دقت پنهان نگهداشته شود.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۱۶۱)

سرجانی معتقد به تقسیم همه یا هیچ است. او از جابر می‌خواهد به واسطهٔ علاء و جرمینال، بخشی از ثروت قسمت شمالی یوتوپیا را به دست آورند و آن را بین خودشان تقسیم کنند. ولی وقتی سرجانی با مخالفت جابر مواجه می‌شود، او را تهدید می‌کند که در صورت تحویل ندادن علاء و جرمینال، همهٔ مردم به ویژه دوستان جابر را از وجود دو یوتوپیایی با خبر می‌سازد.

«أَنْتَ تَعْمَلُ مَعَ عَبْدِ الظَّاهِرِ لَوْ عَرَفَ أَنَّ إِثْنَيْنِ مِنَ يُوْتُوبِيَا يَعِيشَانِ تَحْتَ سَقْفِ بَيْتِكَ فَمَاذَا سَيَفْعَلُ؟ وَمَاذَا عَنِ بِيُومِي وَرَجَالِهِ؟ أَلَكُلِّ سَوْفَ يَرْفُصُّ طَرَبًا وَسَوْفَ تَأْتِي الْمِنْطَقَةَ كُلُّهَا إِلَى دَارِكٍ لِأَخْذِ حُقُوقِهَا.» (التوفيق، ۲۰۰۸: ۱۵۳)

(ترجمه: تو با عبدالظاهر کار می‌کنی اگر بفهمد دو نفر از یوتوپیا زیر سقف خانه تو زندگی می‌کنند، چه می‌کند؟ بیومی و افرادش چطور؟ همه می‌رقصند و همه افراد این منطقه به سمت خانه تو می‌آیند تا حقوقشان را بگیرند.)

بلقیس همسر ارباب که فرد مغرور و متکبری است، قدرت و ثروت را از آن خود می‌داند و معتقد است که ارباب برای همیشه ارباب است و رعیت برای همیشه رعیت و جایگاه این‌ها هیچ‌گاه تغییر نمی‌یابد.

«چه می‌گوئید حاج‌آقا! بگذارید از همین اول حدود خویش را بشناسد، رعیت بچه را که گفته با خانم و آقا غذا بخورد.» (اعتمادزاده، ۱۳۴۲: ۴۷)

رفتارهای ضد اجتماعی این دو شخصیت آن‌ها را در سطح ناسالم تیپ رئیس قرار داده است. علاوه بر این دو شخصیت، ربابه، محترم، سرور، علیجان نیز در این دسته قرار دارند. ویژگی‌هایی مانند غرور و خودمحوری، خود برتری نسبت به دیگران، عدم احترام به دیگران، خشم بر زیردست، انتقام‌جویی، تلاش برای جبران تحقیرشدگی، ربابه، محترم و سرور را در سطح متوسط این تیپ جای داده است. همچنین صفاتی مانند کم‌حرفی و خشم، متوهم در مورد قدرت و غلبه خود، خودبزرگ بینی و همه‌چیزدانی، خواهان تسلط بر محیط اطراف و آدم‌ها علیجان را به سطح متوسط تیپ هشت متمایل می‌سازد.

۲-۶. تیپ نه (صلح‌جو): تنها شخصیتی که در این تیپ قرار می‌گیرد جابر است که دارای شخصیتی صلح‌جو و واسطه‌گر است. تمایل به صلح، اعتماد داشتن به خود و دیگران، مهربانی و کمک به دیگران و حامی بودن، وی را در تیپ شخصیتی نه یعنی میانجی قرار می‌دهد. در جای جای رمان مشاهده می‌کنیم که جابر چون مصلحی دلسوز، بین مردم واسطه می‌شود. جابر نمونه‌ای از فرد سالم تیپ نه (تیپ میانجی) است. هنگامی که علاء و جریمینال مورد خشم و غضب سرجانی قرار می‌گیرند، بی‌درنگ به آن‌ها کمک می‌کند و سرجانی را از آزار رساندن به علاء باز می‌دارد.

«لَا تُؤْذِمُهُمْ يَا شَبَابُ! إِنَّهُمْ أُبْرِيَاءُ، أَنَا رَأَيْتُ الْفِتَاةَ تَسْقُطُ وَلَمْ يَلْمَسْهَا أَحَدٌ...» {هل تعرفون هَذَا؟ فلو جستن! من لم- يُجَرِّبُهُ بَعْدُ فَلْيَعْرِفْ أَنَّهُ شَيْءٌ يَخْتَلِفُ كَلِيَّةً عَنِ الْكَلِيَّةِ وَالْبَانِجُو وَالصَّرَاصِيرِ، خُدُوهُ وَجَرِّبُوهُ.} (التوفيق، ۲۰۰۸: ۹۶)

(ترجمه: آقایان آن‌ها را اذیت نکنید! آن‌ها بی‌گناه هستند، من دیدم این دختر بر زمین افتاد ولی کسی به او دست نزد. آیا این را می‌شناسید؟ فلو کستین است! کسی که هنوز آن را امتحان نکرده باید بداند، چیزی است که با کوکائین و ماریجوانا و شیشه فرق دارد، این را بگیرید و امتحان کنید.)

در جای دیگر، هنگامی که جریمینال موبایلی را در بازار می‌دزد تا با مادرش تماس بگیرد، فروشنده متوجه موضوع می‌شود و همراه جمعی از مردم به سمت او هجوم می‌برند تا او را به خاطر جرمی که مرتکب شده، مجازات کنند اما جابر آن‌ها را قانع می‌کند و جریمینال را نجات می‌دهد.

«قال جَابِرٌ وَهُوَ وَسَطٌ هَوْلَاءِ الْمَسْعُورِينَ: إِسْمَعُوا هَذِهِ الْفِتَاةَ جَائِعَةً أَكْثَرَ جَوْعًا مِمَّا كُنْتُمْ سَرَقَ يَوْمًا بِسَبَبِ الْجُوعِ. لَقَدْ أَخَذْتُمْ مَالَكُمْ فَاتْرَكُوها.» (همان: ۱۲۳)

(ترجمه: جابر در حالی که وسط این جماعت هار ایستاده بود، گفت: گوش کنید این دختر بیشتر از ما گرسنه است، همه شما روزی به خاطر گرسنگی دزدی کرده‌اید. مالتان را گرفتید دیگر او را رها کنید.)

اما در رمان دختر رعیت، تیپ شخصیتی صلح‌جو وجود ندارد. از میان نه شخصیت رمان یوتوپیا، تنها دو شخصیت (جابر و صفیه) با تیپ‌های شخصیتی میانجی و امدادگر در وضعیت سالم قرار دارند. بقیه شخصیت‌های موجود در این رمان، دارای تیپ شخصیتی خوشگذران (علاء، جرمینال، لارین، راسم و سالم) و رهبر (السرجانی) و موفقیت‌طلب (مراد) هستند که همگی این‌ها در وضعیت ناسالم قرار دارند. تیپ هفت با بیشترین تعداد شخصیت در رمان یوتوپیا در مرتبه نخست قرار دارد. اما تیپ‌های شخصیتی کمال‌گرا (تیپ یک)، فکور (تیپ پنج)، وفادار (تیپ شش)، در این رمان وجود ندارند. در رمان دختر رعیت، از بین ۱۶ شخصیت، هفت شخصیت سالم وجود دارد (صغری، خدیجه، رستمعلی، احمدگل، نرجس، عزت، عباسه‌مار) پنج شخصیت در وضعیت متوسط (ربابه، سرور، محترم، مثنی - آذختر، علیجان) و چهار شخصیت در وضعیت ناسالم (مهدی، بلقیس، حاج‌ابراهیم، حاج‌احمد) قرار دارند. بیشتر شخصیت‌های این رمان، دارای تیپ شخصیتی یاری‌رسان (صغری) و رهبر (بلقیس، ربابه، سرور، محترم، مثنی‌آذختر، علیجان) هستند. پنج نفر دارای تیپ امدادگر (نرجس، صغری، خدیجه، مثنی‌آذختر، عباسه‌مار) دو نفر دارای تیپ موفقیت‌طلب (حاج‌احمد، حاج‌ابراهیم) دو نفر دارای تیپ وفادار (احمدگل و رستمعلی) و دو نفر دارای تیپ خوشگذران (مهدی و عزت) هستند.

۳. نتیجه‌گیری

بررسی شخصیت‌های اصلی و فرعی رمان یوتوپیا از خالد التوفیق و رمان دختر رعیت از محمود اعتمادزاده نشان می‌دهد که دو نویسنده بیشتر تیپ‌های هفت (خوشگذران) و تیپ دو (یاری‌رسان) و تیپ هشت (رهبر) را در اثر خود به کار گرفته‌اند. مجموعاً هفت نفر دارای تیپ هفت، شش نفر دارای تیپ دو، شش نفر دارای تیپ هشت، سه نفر دارای تیپ سه، دو نفر دارای تیپ شش و یک نفر دارای تیپ نه هستند.

طبق الگوی شخصیت‌شناسی انیاگرام، اکثر این افراد، در سطح متوسط و ناسالم شخصیتی قرار دارند. نویسندگان در این دو اثر، وضعیت جوامعی را به تصویر کشیده‌اند که غالب شخصیت‌های آن -ها؛ چه غنی و چه فقیر، تعادل شخصیتی خود را از دست داده‌اند. در یوتوپیا، آشفستگی جامعه و حرص و طمع افراد در جمع‌آوری مال و از دست دادن احساس، همچنین فراوانی نعمت و استفاده نادرست از آن، شخصیت‌ها را به سوی ویژگی‌های منفی فرد ناسالم تیپ خوشگذران؛ یعنی افسردگی، انزوا، پرخاشگری و افراط در لذات جنسی و اعتیاد به مواد مخدر و سنگدلی و بی‌رحمی کشاننده است؛ به گونه‌ای که جوانان راه‌رهایی از این وضعیت را، رویارویی با خطر و قتل انسان‌های فقیر می‌دانند. در

رمان دختر رعیت نیز، تقابل میان ارباب و رعیت، بحران‌های مال و اقتصادی ناشی از جنگ و ظهور جنبش‌های نوظهور بر طبقات پایین جامعه و وضعیت معیشتی مردم بسیار تأثیر نهاده است و موجب شده که افراد در برابر مشکلات تاب نیاورده و شخصیت‌شان به سطوح متوسط و ناسالم گرایش یابد. آنچه موجب اشتراک بین دو رمان گردیده، افزون بر به کارگیری بیشتر شخصیت‌های ناسالم در مقابل شخصیت‌های سالم، وضعیت جامعه‌ای است که دو نویسنده آن را توصیف کرده‌اند. در هر دو جامعه امنیت روانی‌ای که سلامت روان افراد به آن وابسته است، مختل شده و نوعی اضطراب در شخصیت‌ها به وجود آورده است که آن‌ها را به سطوح متوسط و ناسالم شخصیتی نزدیک کرده است.

منابع

- آهنگر، کتایون (۱۳۸۵). *مهارت‌های تیپ‌شناسی*، چ ۱، تهران: شهیدی‌پور.
- أبوالسل، محمدشحاده (۲۰۱۴). «أنماط الشخصية لدى طلبة جامعة دمشق وفق مقياس ريسو-هديسن (الإنیغرام)». *مجلة جامعة دمشق*، المجلد ۳۰ (۱)، ۶۴۵-۶۲۱.
- اعتمادزاده، محمود (۱۳۴۲). *دختر رعیت*. چ ۲، تهران: نیل.
- افخمی‌عقدا، رضا و مهدیه جعفری‌ندوشن (۱۳۹۷). «تیپ‌شناسی شخصیت عروۀ بن ورد از خلال اشعارش بر اساس نظریه انیاگرام»، *لسان میین (پژوهش‌های ادب عربی)*، ۱۰ (۳۳)، ۲۱-۴۱.
- ایزد، راضیه (۱۳۹۵). «خوانش انتقادی رمان دختر رعیت»، *یازدهمین گردهمایی بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی*، دانشگاه گیلان، ۱۱۸۷-۱۲۱۱.
- البستانی، صبحی (۲۰۲۱). «البيوتوبيا والديستوبيا وتخطى الحدود الزمنية والمرجعية في الرواية العربية الحديثة: رواية بيوتوبيا لأحمد خالدتوفيق وعطار لمحمد ربيع نموذجاً»، *دراسات في السردانية العربية*، ۲ (۴)، ۲۳-۱.
- پارسا، سیداحمد و اقبال مرادی (۱۳۹۲). «تیپ‌شناسی شخصیت‌های داستانی صادق هدایت با تکیه بر طبقه-بندی انیاگرام»، *فصلنامه تخصصی مطالعات داستانی*، ۱ (۳)، ۲۲-۵.
- پالمر، هلن (۱۳۹۸). *آناگرام (شخصیت‌شناسی) در محیط کار و زندگی*، ترجمه احسان الوندی، چاپ ۴، تهران: رسا.
- پورالخاص، شکرالله و زهرا سلجوقی (۱۳۹۴). «بررسی شخصیت‌های رمان میرامار براساس مکتب انیاگرام»، *هشتمین همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی*، ۴۹۵-۵۰۹.
- التوفیق، خالد (۲۰۰۸). *بیوتوبیا*، القاهرة: دار میریت.
- دارابی، جعفر (۱۳۹۷). *نظریه‌های روانشناسی شخصیت*، چاپ ۲، تهران: آبیژ.
- دانیلز، دیوید و ویرجینیا پرایس (۱۳۹۳). *شخصیت‌شناسی (انیاگرام)*، ترجمه نیما سیدمحمدی، چاپ ۳، تهران: ارسباران.

- دقیقیان، پروین (۱۳۹۲). روان‌شناسی تیپ‌های شخصیتی نه‌گانه اینیاگرام، چاپ ۳، تهران: آشیانه کتاب.
- ریسو، دان ریچارد (۱۳۹۶). تغییر و تحول براساس آموزه‌های اینیاگرام، ترجمه جعفر واعظی، چاپ ۲، تهران: انتشارات بازاریابی.
- ریسو، دان ریچارد و راس هادسون (۱۳۹۸). انواع شخصیت براساس اینیاگرام، ترجمه ایرج صابری و شیرین جزایری، چاپ ۲، تهران: ارجمند.
- سررشته‌داری، مهدی (۱۳۹۵). اینیگرام، تیپ‌شناسی نه‌گانه شخصیت‌ها، چاپ ۴، تهران: مهراندیش.
- سیاسی، علی‌اکبر (۱۳۷۱). نظریه‌های شخصیت، چاپ ۱، تهران: دانشگاه تهران.
- شارپ، داریل (۱۳۹۶). تیپ‌های شخصیتی، مدل تیپ‌شناسی یونگ، ترجمه بابک نجفی، چاپ ۱، تهران: هیرمند.
- کاراندیش، مریم (۱۳۹۴). «شما کدام تیپ شخصیتی هستید؟»، مجله پیام زن، (۲۷۸)، صص ۵۶-۶۰.
- لپید بوقدا، گینگر (۱۳۹۲). اینیاگرام مدرن‌ترین روش شخصیت‌شناسی، ترجمه علیرضا بانان، چاپ ۱، تهران: الماس دانش.
- محمدپور طالعی، رعنا و دیگران (۱۴۰۰). «تطبیق تیپ‌شناسی شخصیت‌های داستانی هدایت و داستایفسکی با تأکید بر طبقه‌بندی اینیاگرام»، مطالعات ادبیات تطبیقی، ۱۵(۵۷)، ۷۹-۱۰۷.
- منتهی مطشر، عبدالصاحب (۲۰۱۱). أنماط الشخصية على وفق النظرية الانيكرام والقيم والذكاء الاجتماعی، الطبعة الأولى، عمان: دار صفاء للنشر و التوزيع.
- مولائی، سیما و آناهیتا تاشک (۱۳۹۵). «تبیین تاب‌آوری روان‌شناختی بر پایه تیپ‌های نه‌گانه شخصیت (آنیگرام) و مهارت‌های ارتباطی». فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی، ۵(۱۲)، ۷۳-۸۹.
- میرعابدینی، حسن (۱۳۸۳). صد سال داستان‌نویسی ایران، جلد ۱، چاپ ۳، تهران: چشمه.
- یعقوب‌خضیر، صنعاء (۲۰۱۶). «البنية العاملة الاستكشافية والتوكيدية وفق مقياس ريسو هادسون لأنماط الشخصية التسعة (الأنیگرام)»، مجلة البحوث التوبوية والنفسية لجامعة المستنصرية، (۵۰)، ۳۰-۶۲.

References

- Abu Al-Sal, M. Sh. (2014). "Personality Types of Damascus University Students According to Riso-Hadsonscale (The Enneagram System)". *Damascus University Journal*. Vol. 30 (1). 621-645. (In Arabic).
- Al-Boustani, S. (2021). *Utopia, Dystopia, and Digression from Temporal Boundaries in Contemporary Arabic Novel: The Case of Utopia and Mercury*. *Studies In Arabic Narratology*, 2(4), 1-23. (In Arabic).
- AfkhamiAghda, R., Mahdieh, J. N. (2014). "Personality Typology of "UrwahBin Vard" in his Poems Based on Eneagram Theory". *Scientific Journal of Lasan Mobin*, 10(33), 21-41. (In Persian).
- Ahangar, K. (2006). *Typological Skills*, Tehran: Shahidipour. 1st Ed. (In Persian)

- Daghighian, P. (2013). *The Psychology of Nine Personality Types of Enneagram*, 3rd Ed. Tehran: Ashianeye Ketab Publications. (In Persian).
- Daniels, D., Virginia, P. (2014). *The Essential Enneagram: The definitive personality test and self-discovery guide* (Translated by: Nima Seyed Mohammadi). 3thEd, Tehran: Arasbaran Publications. (In Persian).
- Darabi, J. (2018). *Psychological Theories of Personality: A Comparative Approach*. 2ndEd, Tehran: Abiz Publications. (In Persian).
- Etemadzadeh, M. (1963). *Serf's Daughter*. 2nd Ed., Tehran: Nile Publications. (In Persian).
- Izad, R. (2016). Critical Reading of Serf's Daughter Novel. 11th *International Meeting of Persian Language and Literature Promotion Association*. Gilan University Publications, 1187-1211. (In Persian).
- Karandish, M. (2015). "Which Personality Type Are You?" *Payam-e-Zan Journal* (278), 56-60. (In Persian).
- Lepid-Bogda, G. (2013). *How to be the Best at Work: Enneagram, the most modern personality method* (Translated by: AlirezaBanan). 1stEd. Tehran: Almas-e Danesh Publications. (In Persian).
- MirAbedini, H. (2004). *Story-writing in Iran*. 1st Vol. 4thEd. Tehran: Cheshmeh Publications (In Persian).
- MohammadpourTalei, R. et al., (2021). "Typology Adaptation of Hedayat's and Dostoevsky's Fictional Characters with Emphasis Upon Enneagram Classification". *Journal of Comparative Literature Studies*, 15 (57), 79-107. (In Persian).
- Molaie, S., Anahita, T. (2016). "Explaining Psychological Resilience Based on Enneagram and Communication Skills". *Personality and Individual Differences*. 5 (12), 73-89. (In Persian).
- MuntahaMutashar, A.S. (2011). *Personality Patterns According to Enigramtheory - Values and Social Intelligence*. 1st. Oman: Dar Safa for Publishing and Distribution. (In Arabic).
- Palmer, H. (2019). *Enneagram in Love and Work* (Translated by: Ehsan Alwandi), 4thEd, Tehran: Rasa Publications. (In Persian).
- Parsa, S.A., Iqbal, M. (2013). "Typology of Sadegh Hedayat's Fictional Characters with Emphasis Upon Enneagram Classification". *Specialized Quarterly Journal of Fiction Studies*, 1(3), 5-22. (In Persian).
- Poor al-Khaz, Sh., Zahra, S. (2015). "Study of Characters of Miramar Novel Based on Enneagram School". 8th *Conference on Persian Language and Literature Research*, 495-509. (In Persian).
- Riso, D. R. (2017). *Transformation based on Enneagram Teachings: Releases and Affirmations to Grow and Improve your Personality Type* (Translated by: JafarVaezi), 2ndEd, Tehran: Bazaryabi Publications. (In Persian).
- Riso, D. R., Ross, H. (2019). *Types of Personality Based on Enneagram* (Translated by: IrajSaber and ShirinJazayeri). 2nd Ed. Tehran: Arjmand Publications. (In Persian).
- Sarrashtedari, M. (2017). *Enneagram: Nine Personality Typologies*. 4thEd. Tehran: Mehrandish Publications. (In Persian).

- Sharp, D.(2017). *Personality Types: Jung's Typology Model* (Translated by: Babak Najafi), 1stEd, Tehran: Hirmand Publications. (In Persian).
- Siassi, A.A. (1992). *Personality Theories or Psychology Schools* .1stEd. Tehran: Tehran University Publications. (In Persian).
- Al-Tawfik, Kh. (2008). *Utopia*. Cairo: Dar Merit. (In Arabic).
- YaqoubKhuthayyer, S. (2016). "The Exploratory and Confirmatory Factorial Structure for Riso-Hadson Enneagram Test Indicator". *Journal of Educational and Psychological Researches of Mostansarih University*.50, 30-62. (In Arabic).

طوبولوجيا شخصيات روايتي يوتوبيا (احمد خالد التوفيق) و بنت الفلاح (محمود اعتمادزاده) على ضوء نمط الإنياجرام

كلثوم باقري^١ | ناصر زارع^٢

١. طالبة دكتوراه في فرع اللغة العربية وآدابها، قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الانسانية، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران. العنوان الإلكتروني: kbagheri69@gmail.com
٢. الكاتب المسئول، أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الانسانية، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران. العنوان الإلكتروني: nzare@pgu.ac.ir

الملخص

معلومات المقال

أحد أساليب الجديدة في الشخصية، هو نمط الإنياجرام الذي اقترحه اليوناني الأرمني إيفانوفيتش غوردجييف (١٨٧٧-١٩٤٩) لأول مرة. حسب رأى غوردجييف تنقسم الشخصيات إلى تسعة أنواع (المصلح، المساعد، المنجز، المنفرد، الباحث، المخلص، المتحمس، القائد والمسالم) ولكل واحدة منها أبعادها الاجتماعية والفكرية والعاطفية. بالإضافة إلى ذلك، فإن كل شخصية تتكون من ثلاثة جوانب: سليمة، متوسطة وغير سليمة. قدصّر الكاتب المصري أحمد خالد التوفيق والكاتب الإيراني محمود اعتمادزاده في روايتي يوتوبيا (المدينة الفاضلة) و بنت/فلاح بكل براعة، الوضع المضطرب لمجتمعتهما وتأثيره على الشخصيات. لذلك، فإن هذه الدراسة تقوم بمقارنة شخصيات هاتين الروائيتين، على ضوء نظرية الإنياجرام. أما ما توصلنا إليه في هذا البحث، فإن للنوع السابع (المتحمس) من رواية يوتوبيا، والنوع الثاني (المساعد) والنوع الثامن (القائد) من رواية بنت/فلاح، أعلى تكرر؛ إلا أن معظم الشخصيات في الروائيتين تحتل الطبقات الوسطى وغير سليمة من صحة الشخصية. الاضطرابات في المجتمع وعدم التوازن وفقدان الدعم الاجتماعي والظلم وانعدام القانون وانتهاك حقوق الإنسان من الأسباب التي أثرت على الصحة النفسية للأفراد وتسببت في اضطرابات نفسية واضطرابات في الشخصية وسلوكيات غير طبيعية.

نوع المقال: مقالة محكمة

الوصول: ١٤٤٣/٠٩/١٣

التقيح والمراجعة: ١٤٤٤/٠١/٠٥

القبول: ١٤٤٤/٠١/٠٢٢

الكلمات الدلّيلية:

يوتوبيا،

بنت/فلاح،

إنياجرام،

الطوبولوجيا،

الشخصية.

الإحالة: باقري، كلثوم؛ زارع، ناصر. (١٤٤٥). طوبولوجيا شخصيات روايتي يوتوبيا (احمد خالد التوفيق) و بنت الفلاح (محمود اعتمادزاده) على ضوء نمط الإنياجرام. بحوث في الأدب المقارن، ١٤ (١)، ١٩-٤١.

© الكتاب.

النشر: جامعة رازي

DOI: 10.22126/JCCL.2022.7687.2376